

VÄRNA

Verket för djurskydd, naturvård och ekologiskt resursskydd

Myndighets-, befogenhets- och nyttoutkast

Detta dokument beskriver ett hypotetiskt förslag till en nationell myndighet som samlar och förstärker tillsyn över djurvelfärd, naturvård och hållbart nyttjande av gemensamma naturresurser. Ett faktiskt införande kräver ansvarsfördelning mot bland annat länsstyrelser, Naturvårdsverket, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen och Polismyndigheten.

1. Grunduppgdrag

VÄRNA ska skydda Sveriges djur och natur genom både **kontroll och praktisk hjälp**. Myndigheten ska upptäcka missförhållanden, ingripa när lagar och skyddsregler överträds och samtidigt hjälpa djurhållare, markägare och verksamheter att rätta till problem innan de blir allvarliga.

VÄRNA ska inte bara kontrollera naturen. VÄRNA ska se till att det som är levande i Sverige har ett långsiktigt skydd.

2. Två huvudgrenar

VÄRNA Djur ansvarar för tillsyn av professionell och annan reglerad djurhållning: lantbruk, hästverksamheter, kennlar, djurparker, djurtransporter och andra verksamheter där djur hålls av människor.

VÄRNA Natur ansvarar för ekologiskt resursskydd, skyddade områden, påverkan på vilda djur och natur samt kontroll av storskaligt eller kommersiellt nyttjande där särskilda regler gäller.

3. Djurskyddsinspektioner

VÄRNA ska kunna genomföra både riskbaserade oanmälda kontroller och planerade rutinkontroller hos verksamheter som omfattas av djurskyddslagstiftningen. Kontrollerna ska kunna omfatta bland annat:

tillgång till vatten och lämpligt foder; djurens hull, skador och sjukdomstillstånd; renlighet och liggplatser; utrymme och rörelsefrihet; stallmiljö och ventilation; utevistelse där sådan krävs; behandling av sjuka djur; journalföring; transporter och annan hantering.

Kontrollfrekvensen bör vara riskbaserad. Verksamheter med god historik kan kontrolleras mer sällan medan tidigare allvarliga brister, tips eller andra riskindikatorer kan leda till tätare tillsyn.

4. VÄRNA ska hjälpa till att rätta fel

Mindre brister ska normalt mötas med ett tydligt åtgärdsbesked: vad som är fel, varför det behöver ändras, vilken standard som ska uppnås och inom vilken tid. VÄRNA ska kunna ge vägledning om praktiska lösningar eller hänvisa till relevant sakkunskap.

En gård där ett mindre fel snabbt kan rättas ska alltså inte behandlas på samma sätt som någon som medvetet utsätter djur för lidande. Modellen bygger på **proportionerlig tillsyn**.

5. Allvarliga djurskyddsfall

Vid akut eller allvarligt lidande ska VÄRNA kunna vidta eller initiera omedelbara skyddsåtgärder enligt lag. Beroende på hur lagstiftningen utformas kan detta omfatta förelägganden, förbud, vite, beslut eller framställan om omhändertagande samt process för djurförbud.

Misstanke om djurplågeri eller annat brott ska dokumenteras och lämnas till polis och åklagare. VÄRNA ska vara tillsyns- och skyddsmyndighet, inte ersätta domstolens uppgift att avgöra skuld.

6. Bär, svamp och allemansrätten

VÄRNA ska värna principen att människor fortsatt kan gå ut i skogen och plocka vilda bär och svamp för normalt privat bruk. Syftet är inte att göra vardagligt friluftsliv till en tillståndspliktig verksamhet.

Samtidigt kan ett nytt regelverk skilja mellan **normalt nyttjande och storskalig exploatering**. Organiserad kommersiell skörd, mycket stora uttag eller skörd i ekologiskt känsliga områden kan omfattas av särskilda regler när det finns dokumenterat behov.

VÄRNA ska kunna föreslå eller besluta om lokala skyddsåtgärder där lagstiftningen ger stöd, exempelvis tidsbegränsade skörderestriktioner i särskilt känsliga områden. Begränsningar ska bygga på ekologiskt underlag snarare än godtyckliga nationella litertak.

7. Skydd av vilda djurs livsmiljöer

VÄRNA Natur ska kunna utreda verksamheter som orsakar betydande skada på skyddade arter eller livsmiljöer och kontrollera att villkor för naturingrepp följs. Myndigheten ska även kunna kartlägga särskilt viktiga födo-, häcknings-, lek- och övervintringsområden.

Vid större projekt ska VÄRNA kunna lämna krav eller yttranden om exempelvis skyddszoner, faunapassager, tidpunkter för arbete, återplantering eller andra kompensations- och skadebegränsande åtgärder enligt gällande miljöregler.

8. Skog och ekologiskt resursskydd

VÄRNA:s roll ska inte vara att förbjuda normalt skogsbruk. Däremot ska myndigheten kunna kontrollera att skyddade områden, artskydd, vattenmiljöer och andra ekologiska krav följs samt utreda misstänkt olagliga naturingrepp.

Ett särskilt mål kan vara att identifiera områden där naturresurser utsätts för ett uttag som lokalt hotar återväxt eller biologiska funktioner och därefter föreslå proportionerliga skyddsåtgärder.

9. Befogenheter - förslag

Befogenhet	Princip
Inspektion	Tillträde till reglerade djurhållningsverksamheter enligt lag, inklusive oanmälda kontroller där det är motiverat.
Dokumentkontroll	Begära relevanta journaler, tillstånd och andra handlingar som verksamheten enligt lag ska kunna redovisa.
Föreläggande	Kräva att konstaterade brister rättas inom angiven tid.
Vite/förbud	Kunna förena krav med vite eller begränsa verksamhet när lagens förutsättningar är uppfyllda.
Akut djurskydd	Kunna initiera eller besluta om omedelbara skyddsåtgärder när djur utsätts för allvarligt lidande.
Naturtillsyn	Inspektera och dokumentera misstänkta överträdelser i skyddade eller reglerade naturområden.
Överlämning	Lämna brottsmisstankar och bevismaterial till polis, åklagare eller annan behörig myndighet.

10. Anmälningar från allmänheten

Allmänheten ska kunna rapportera misstänkt djurmisskötsel, illegal naturpåverkan eller annan verksamhet inom VÄRNA:s område. Ett tips ska riskbedömas innan ingripande. Anonyma eller obestyrkta anklagelser ska inte automatiskt betraktas som sanna.

Digitala tips kan kompletteras med foto, video och platsinformation. Medvetet falska anmälningar ska inte få användas som ett sätt att trakassera djurhållare eller markägare.

11. Natur- och djurdata

VÄRNA kan bygga ett nationellt lägesunderlag över djurskydd, känsliga naturmiljöer och återkommande typer av överträdelser. Syftet ska vara att styra tillsynen dit den gör störst nytta och upptäcka problem tidigare.

Personuppgifter och verksamhetsdata måste omfattas av tydliga åtkomstregler, loggning, gallring och dataskydd. En riskmodell får vara ett verktyg för prioritering, inte ett automatiskt skuldregister.

12. Oberoende kontroll av VÄRNA

VÄRNA:s inspektörer ska själva omfattas av dokumentationskrav och extern kontroll. Inspektionsbeslut ska motiveras och ingripande beslut ska kunna omprövas eller överklagas enligt lag. Det skyddar både djuren och den som blir föremål för myndighetsingripande.

13. Nyttan för Sverige

Tidigare upptäckt av djurmisskötsel: systematisk riskbaserad tillsyn kan hitta problem innan de utvecklas till långvarigt lidande.

Hjälp före bestraffning när det är rimligt: mindre brister kan rättas med konkreta instruktioner och uppföljning.

Starkare skydd för naturresurser: storskaligt uttag kan skiljas från normalt allemansrättsligt nyttjande.

Bättre kunskap: nationell analys kan visa var djur- och naturproblem faktiskt finns.

Hårdare respons på grova fall: allvarligt lidande, upprepade överträdelser och illegal naturförstörelse kan prioriteras snabbare.

Bevarad tillgång till naturen: människor ska fortfarande kunna vandra, tälta enligt reglerna och plocka för normalt privat bruk.

14. Kärnprincip

VÄRNA ska skydda utan att stänga naturen, kontrollera utan att behandla alla som misstänkta och ingripa kraftfullt när djur eller natur faktiskt far illa.

Ett färdigt myndighetsförslag behöver avgöra vilka nuvarande uppgifter som flyttas från länsstyrelser, Naturvårdsverket, Jordbruksverket och andra organ. Annars riskerar VÄRNA att skapa ytterligare ett myndighetslager i stället för att samla och effektivisera tillsynen.